УДК 349.42(477)

Аліса Осадько,
аспірантка кафедри земельного та аграрного права
Національного університету «Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого»

ПРИНЦИПИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЛІЗИНГОВИХ ВІДНОСИН У СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Стаття присвячена виокремленню принципів правового регулювання лізингу у сільському господарстві. У результаті чого досліджено основні принципи лізингової діяльності та сформульовано спеціальні принципи, що притаманні саме застосуванню лізингових відносин у галузі сільського господарства.
Ключові слова: *лізинг, принципи лізингових відносин, сільське господарство, сільськогосподарські виробники.*

Сучасний стан аграрного виробництва України не дає змоги розв'язати основні проблеми функціонування агропродовольчого ринку без технічного переоснащення та без створення системи комплексного управління формуванням і використанням ресурсного потенціалу в аграрному секторі економіки. У свою чергу, це зумовлює необхідність удосконалення існуючих та пошуку нових форм фінансування діяльності аграрних підприємств з метою підвищення їхнього аграрного виробництва, серед яких важливе місце посідає лізинг. Останній довів свою ефективність у відновленні та розвитку суб'єктів господарювання провідних країн. На жаль, поки що лізингова діяльність у сфері сільського господарства в Україні не набула значного розмаху.

Проблеми розвитку лізингових відносин у сільському господарстві розглядаються в роботах В. Г. Андрійчука, В. І. Артиш, Н. Берлач, М. Ващишин, Н. Внуко, А. М. Статівки, О. Ф. Стукіна та ін.

Метою статті є визначення основних принципів побудови лізингової діяльності та їх механізм реалізації у сільському господарстві України.

Стримує становлення ринку лізингових послуг низка невирішених проблем. Серед них особливо важливе місце посідають питання теоретичного значення, що стосуються визначення сутності лізингу, його принципів та функцій, класифікації видів і форм.

Сучасне поняття лізингу бере свій початок з класичних принципів римського права про розмежування поняття права власності та права користування і володіння майном [1]. Виникнення та існування його в якості особливого виду засновані саме на можливості розділення компонентів власності на дві важливі правочинності — користування річчю, тобто застосування її згідно з призначенням з метою дістати прибуток та інші вигоди, і саме право власності як правове панування особи над об'єктом власності. Багатовіковим досвідом доведено, що багатство, в кінцевому підсумку полягає не просто у володінні власністю безпосередньо, а в ефективному її використанні. Особливість полягає в тому, що об'єкт, у даному випадку це техніка, одночасно виступає як власність лізингодавця і як функція капіталу лізингоодержувача.

Саме для з'ясування чіткого розуміння сутності та основних завдань лізингової діяльності необхідно дослідити принципи лізингових відносин. Лізинг базується на системі принципів, які визначають єдність і зв'язок загальних і особливих його властивостей та зовнішніх проявів, які необхідні у практичній діяльності, що застосовується у сільському господарстві. Основними з них є:

— платність. Лізингоодержувачу надається основний засіб у користування за певну плату, тобто сільськогосподарські підприємства виплачують установлений відсоток за користуванням наданою йому сільськогосподарською технікою;

— прибутковість. Сторони лізингової угоди повинні отримати в результаті своєї діяльності прибуток. Орендна плата ставитися на собівартість виробленої продукції (послуг) і відповідно зменшує оподатковуваний прибуток;

— терміновість. Лізингодавець передає майно орендарю на визначений у договорі строк. У свою чергу, це є вигідно, адже відбувається скорочення строків організації виробництва нової продукції за рахунок оперативного придбання в користування необхідної нової техніки, забезпечення її налагодження й сервісного обслуговування й т. ін., що полягає в оперативному вирішенні виробничих завдань шляхом тимчасового використання, а не купівлі дорогих та «морально» старіючих машин;

— окупність. Передбачено покриття усіх витрат лізингодавця на купівлю обладнання та передачу його в користування. У свою чергу, можливість використання власних коштів, зекономлених за рахунок заміни покупки майна лізингом, з іншою метою (погашення кредиторської заборгованості;

— цільове призначення. Лізингове майно повинне використовуватися з виробничою метою;

— розмежування функцій власника і користувача об'єкта лізингу. Право власності передбачає володіння, користування, розпорядження майном. Протягом дії лізингової угоди лізингодавець зберігає право власності на майно, надане у лізинг. Лізингоодержувачу надається право на його використання у виробничому процесі та отримання прибутку [2].

Такі науковці, як А. В. Малявіна, С. А. Попова та Н. Б. Пашина виділяють загальні принципи регулювання лізингових відносин за галузями, зокрема системності, доцільності, безперервності, динамічності, ефективності, гнучкості, пріоритетності, підконтрольності та звітності, альтернативності та інваріантності, балансу галузевих та національних пріоритетів, комплексної підтримки виробників та користувачів об'єктів лізингу, оцінювання соціально-економічної ефективності [3].

Уявляється, що необхідно доповнити дану систему принципів спеціальними з урахуванням специфіки застосування лізингових відносин у сфері сільського господарства. На основі спеціальних принципів договірного права в АПК, які характерні саме для договірного права в умовах формування ринку з урахуванням специфіки аграрно-правових договорів, звернув увагу і обґрунтував їх А. М. Статівка [4]. У зв'язку з цим доцільно виділити наступні.

По-перше, принцип пріоритетності прав і обов'язків суб'єктів, що визначається сторонами самостійно, на відміну від прав та обов'язків, встановлених у загально-правових приписах. Необхідно враховувати, в першу чергу, міру можливої та належної поведінки сторін, що встановлена самими сторонами, а також специфіку аграрного виробництва, яка обумовлює необхідність всебічного врахування всіх факторів об'єктивного і суб'єктивного порядку. Пріоритетність прав і обов'язків лізингоодержувача полягає в активній ролі щодо ініціювання лізингових відносин, пошуку необхідного обладнання, здійснення виробничого процесу, в результаті якого створюється додана вартість.

По-друге, принцип оптимального поєднання системи інтересів, що відображаються в договорі. Цей принцип передбачає розумне поєднання інтересів договірних суб'єктів та інших осіб, адже визначення сутності лізингу можливе лише з позиції всіх трьох учасників. Кожен з них за своїм статусом і переслідуваними цілями фактично є підприємцем відповідної сфери виробництва. Інвестиції у формі поставки техніки на умовах лізингу — це суттєва підмога сільськогосподарським товаровиробникам. Від самих же лізингоодержувачів потрібно лише одне — дисципліна розрахунків, бо від цього в основному залежить надходження нової техніки. Вигоду в даному випадку мають лізингові компанії та виробники сільськогосподарської техніки, адже отримують значний капітал. Можна сказати, що у даному випадку лізинг

включає в себе три види організаційно-економічних відносин: орендні, інвестиційні та торговельні. Оптимальне поєднання інтересів являє собою вибір найкращих варіантів, що забезпечують реалізацію інтересів сторін лізингових відносин.

По-третє, принцип визначення сприятливого для сторін змісту договору фінансового лізингу в сільському господарстві. Цей принцип тісно пов'язаний з попереднім. Адже сприятливе визначення сторонами змісту договору полягає в тому, щоб сторони з урахуванням інтересів і специфіки аграрного виробництва встановлювали найбільш вигідні й прийнятні умови, зокрема це стосується істотних умов договору лізингу. Оскільки сільськогосподарське виробництво багато в чому залежить від природно-кліматичних умов, які не завжди можливо передбачити, та має сезонний характер, суб'єктам лізингових відносин повинні бути передбачені заходи щодо взаємної співпраці між учасниками лізингових відносин. Можна стверджувати, що у сторін завжди є можливість найкращим чином визначити зміст договору, забезпечити його виконання і вносити певні корективи (строки виконання договору, розрахунки), що, у свою чергу, забезпечується і принципом самостійності учасників лізингових відносин.

По-четверте, принцип належного виконання обов'язків є загальним для всіх. Однак при регулюванні лізингових відносин за участі сільськогосподарських виробників він визначається дещо інакше. В договорі можливо передбачити всі необхідні умови правильно і повністю, але, знову ж таки, враховуючи, що у сільському господарстві нерідкісні випадки невиконання в силу природно-кліматичних факторів, за відсутності вини однієї чи обох сторін. У результаті чого мета договору не буде досягнута і не будуть реалізовані договірні інтереси сторін. У даному випадку можна погодитись із думкою А. М. Статівки, що доцільним буде створити державну робочу комісію з числа компетентних осіб, розробити необхідні економічні заходи і надати їм юридичну форму у вигляді спеціального законодавчого акта [5].

Доречно було б доповнити наведену систему принципів також принципом отримання пільг. Для більш ефективного розвитку лізингу у сільському господарстві він має бути пільговим для суб'єктів лізингових відносин. Отримання пільг має певні особливості. Так, взята за лізингом сільськогосподарська техніка може не відбиватися на балансі користувача, оскільки право власності зберігається за лізингодавцем; можливість застосування прискореної амортизації, яка обчислюється не на основі амортизаційного терміну експлуатації техніки, а виходячи з терміну договору лізингу, що прискорює відновлення матеріально-технічної бази і зменшує оподатковуваний прибуток. Вбачається, що даний принцип є необхідним, бо він відіграє важливу роль для сприятливого розвитку лізингових відносин у сільському господарстві.

Важливо зазначити, що Закон України від 11.01.2006 р. «Про приєднання України до Конвенції УНІДРУА про міжнародний фінансовий лізинг» [6] визначає принципи застосування лізингу в Україні відповідно до міжнародних положень.

Разом із тим, необхідно зауважити, що з метою зменшення ризикованості лізингових операцій лізингові компанії використовують низку способів забезпечення своїх зобов'язань. Найчастіше — це високі авансові платежі (до 30% вартості обладнання). Лізингодавці, які займаються агролізингом, встановлюють завищені відсоткові ставки, використовують методики нарахування лізингових платежів, що враховують тільки їхні інтереси. Така ситуація не відповідає одному з основних принципів лізингу — першочерговому отриманню лізингового майна в користування лізингоотримувачем із наступною сплатою лізингових платежів.

Дотримання вказаних вище принципів сприятиме подальшому розвитку лізингових відносин у сільському господарстві з метою створення найбільш сприятливих умов для організації аграрного виробництва, а також для лізингодавців, що здійснюють обслуговування сільськогосподарських виробників.

ПРИМІТКИ

1. Калитка Г. Б. Лізинг: реалії, проблеми, перспективи / Г. Б. Калитка // Фінанси України. — 1999. — № 2. — С. 43.

2. Баєва О. І. Інструменти залучення інвестиційних ресурсів / О. І. Баєва // Бізнес Інформ. — 2009. — № 11(1). — С. 5—7.

3. Малявина А. В. Принципы построения лизинговых отношений. Корпоративный менеджмент [Електронний ресурс] / А. В. Малявина, С. А. Попов, Н. Б. Пашина. — М. : Экзамен, 2003. — Режим доступу : http://www.cfin.ru/management/finance/leasing.shtml. — Заголовок з екрана.

4. Стативка А. Н. О принципах договорного права, регулирующего отношения в системе АПК / А. Н. Стативка // Предпринимательство, хозяйство и право. — 1998. — № 5. — С. 23—26.

5. Там само. — С. 25.

6. Про приєднання України до Конвенції УНІДРУА про міжнародний фінансовий лізинг : Закон України від 11.01.2006 р. № 3301-IV // Відомості Верховної Ради України. — 2006. — № 16. — Ст. 138.

Осадько Алиса. Принципы правового регулирования лизинговых отношений в сельском хозяйстве.
Статья посвящена выделению принципов правового регулирования лизинга в сельском хозяйстве. В результате чего исследованы основные принципы лизинговой деятельности и сформулированы специальные принципы, присущие именно применению лизинговых отношений в области сельского хозяйства.
Ключевые слова: *лизинг, принципы лизинговых отношений, сельское хозяйство, сельскохозяйственные производители.*

Osadko Alisa. The principles of legal regulation of leasing relations in agriculture.
The article is devoted to the principles of the separation of legal regulation of leasing in agriculture. As a result, explored the basic principles of leasing activity and formulated specific guidelines, it is inherent in the use of leasing relations in the field of agriculture.
Key words: *leasing, the principles of leasing relations, agriculture, agricultural producers.*